

Yhdenvertainen vanhuus: sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt, vanheneminen ja palveluntarpeet

Hankesuunnitelma 2012-2014

Luonnos, pääsihteri (AS) 25.5.2011

Tarve ikääntymistä koskevalle seksuaali- ja sukupuolivähemmistöhankeelle

Kaikilla ikääntyvillä kansalaisilla tulisi olla yhdenvertainen pääsy ikääntyville tarkoitettuihin palveluihin. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla kansalaisilla voi kuitenkin olla vähemmistöasemaansa liittyviä esteitä hakeutua tarpeellisten terveys- ja sosiaalipalvelujen sekä esimerkiksi tuettujen asumispalvelujen pariin.

Seksuaalivähemmistöihin (homot, lesbot ja biseksuaalit) sekä sukupuolivähemmistöihin (transsukupuoliset, transgenderit, transvestiitit ja intersukupuoliset) kuuluvien henkilöiden erityisistä tilanteista ei ole suomalaisen vanhustyön kehittämisessä juurikaan keskusteltu. Vuonna 2007 toteutetuissa Setan jäsenjärjestöjen¹ kyselyissä ikääntyvät seksuaalivähemmistöihin kuuluvat naiset ja miehet ovat kuitenkin ilmaisseet moninaisia huolia siitä, ovatko ikääntyneille tarkoitetut palvelut heidän käytössään täysimääräisinä ja kuinka he tulevat kohdatuiksi näissä palveluissa. Koko väestöstä nämä ryhmät kattavat arviolta yli kymmenesosan, joten kyse on kooltaan merkittävästä ryhmästä ikääntyviä Suomessa asuvia henkilöitä. Sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttämisen välttäminen syrjinnän pelossa voi aiheuttaa näissä ryhmissä syrjäytymistä, joka olisi helppo ehkäistä hiomalla palvelujärjestelmää ottamaan huomioon seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuus.

On arvokkaan ja yhdenvertaisen vanhuuden kannalta tärkeää, että kaikki vanhustyön kentällä toimivat osaisivat puhua sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien vanhusten kanssa heidän ihmissuhteistaan, heidän kehostaan ja ylipäätään heidän elämästään arvostavasti ja kunkin omaa itsemäärittelyä kunnioittaen. Lisäksi on tilanteita, joissa sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluvalla vanhuksella on erityistarpeita, joihin esimerkiksi terveydenhuollon hoitohenkilökunnan on syytä osata vastata.

Seta ry julkaisi vuoden 2011 alussa Seta-säätiön tuella tuotetun tutkimuskatsauksen Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt, vanheneminen ja palveluntarpeet. Se on katsaus

¹ Järjestöt, joilla on toiminnan yhtenä tavoitteena edistää seksuaalivähemmistöön kuuluvien ikääntyvien miesten ja naisten oikeuksia, Fin-Bears ry ja Mummolaakso ry (liittynyt Setan jäsenjärjestöksi vasta vuonna 2008).

kansainväliseen tutkimukseen ikääntyvien seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten tarpeista suhteessa julkisiin tai yksityisiin palveluihin, kuten asumiseen ja sosiaali- ja terveyspalveluihin. Tutkimusraportti osoitti useissa eri maissa tehtyjä tutkimuksia tarkastelemalla, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ikääntyvät sekä kokevat huolta ja syrjinnän pelkoa ikääntymiseen kuuluvaan riippuvuuteen ja palvelujen käyttöön liittyen että kohtaavat vanhus- ja terveyspalveluissa ennakkoluuloja, vääriä käsityksiä ja ammattitaidon puutetta. Julkaisu siis vahvisti käsityksemme siitä, että suomalaiselle vanhustyön osaamista ja tietopohjaa kehittävälle yhdenvertaisuushankkeelle on suuri tarve.

Raportin tekijät Sari Irni ja Jan Wickman esittävät raportin lopussa suositukset siitä, mihin toimiin Suomessa olisi ryhdyttävä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ikääntyvien hyvinvoinnin ja yhdenvertaisen palvelujen saannin turvaamiseksi. Suosituksissa todetaan, että on käynnistettävä tutkimusta ja selvityksiä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien vanhenevien ihmisten tilanteesta ja ongelmista Suomessa. Tällä hetkellä tällaista tiedontuotantoa ei ole lainkaan. Toisena suosituksena esitetään, että elinolotutkimusten rinnalla tarvitaan selvityksiä palveluntarpeista ja palvelujen kehittämisvaihtoehdoista ja -mahdollisuuksista. Uuden tiedon pohjalta palveluita voidaan kehittää yhdenvertaisemmiksi.

Jos sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien vanhusten tilanne Suomessa osoittautuu samanlaiseksi kuin Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt, vanheneminen ja palveluntarpeet -raportissa on osoitettu sen olevan muissa maissa, pelkästään vanhustyön parissa yleisesti työskentelevien asiantuntemuksen lisääminen ei ehkä riitä. Siksi hankkeen puitteissa on myös syytä selvittää, onko tarpeen keskittää joihinkin palveluyksiköihin erikoisosaamista sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta, eli ovatko seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille suunnatut omat vanhus- ja palveluasumisyksiköt tarpeen Suomessa.

Seksuaalivähemmistöt suurempine järjestöineen ovat lähes poikkeuksetta olleet eri maissa sukupuolivähemmistöjä vahvemmassa asemassa ajatellen moninaisuussensitiivisiä vanhupalveluja. On erittäin tärkeää, että sukupuolivähemmistöjen asema ja erityistarpeet huomioidaan hankkeessa.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ikääntyvien joukossa on myös joitain pieniä erityisryhmiä, joilla on moninkertaista syrjintä- ja syrjäytymisriskiä. Yksi tällainen ryhmä on hiv-positiiviset vanhukset. Valtioneuvoston eduskunnalle antaman ihmisoikeuspoliittisen selonteon (19.9.2009) mukaan HIV-tartunta moninkertaistaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien leimautumisen ja syrjinnän kohteeksi joutumisen riskin. Yli 50-vuotiaita hiv-positiivisia henkilöitä oli vuoden 2010 lopussa Suomessa THL:n tilastojen mukaan 566. Heistä noin kolmanneksella hivin tartuntatapa on ollut seksi samaa sukupuolta olevan kanssa. Keskusteluissa Setan ja hiv-positiivisten järjestön Positiiviset ry:n kesken on ilmennyt, että hiv-positiivisten ikääntyvien kohtaamat haasteet palvelujen ammattilaisten tiedon puutteessa ja asenteissa ovat pitkälti samantyyppisiä kuin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien. Hankkeeseen on tarkoitus integroida seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien hiv-positiivisten näkökulma. Keväällä 2011 Seta on osallistunut kahteen Positiiviset ry:n järjestämään verkostotapaamiseen aiheesta Hiv, ikääntyminen ja seksuaalinen suuntautuminen.

Hankkeen toteuttajat

Hankkeen käytännön toteuttaja ja koordinoija on Seta ry. Yhteistyökumppaneiksi hankkeessa ovat hakuvaiheessa varmistuneet Setan jäsenjärjestöt Mummolaakso ry, Suomen Karhut – Fin-Bears ry ja Dreamwear Club ry sekä muista kansalaisjärjestöistä Trasek ry, Positiiviset ry ja Vanhustyön keskusliitto ry. Mikäli rahoitus saadaan, hankkeeseen etsitään yhteistyökumppaneiksi mm. vanhusten asumispalveluyksiköitä ja laajasti ikääntyvien järjestöjä ja palveluntuottajia.

Tavoitteet

Projektin ensikäden tavoitteena on luoda tiedollisia, taidollisia ja verkostollisia resursseja sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuden huomioon ottamiseksi sekä julkisen, yksityisen, että kolmannen sektorin tarjoamissa ikääntyneiden palveluissa. Tähän pyritään tuottamalla, levittämällä ja vakiinnuttamalla käyttöön oppimateriaalia ja täydennyskoulutusmoduuleja sekä verkostojen luomisella ja tiedotuksella.

Pidemmän aikavälin tavoitteena on, että seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuus otetaan huomioon koko palvelujärjestelmässä ikääntyneiden käyttämissä palveluissa. Tämä edellyttää ikääntyneiden moninaisuuden huomioivan näkökulman valtavirtaistamista sekä toimintojen läpileikkaavaa kehittämistä siten, että palvelujen järjestäjät ottavat huomioon asiakkaiden yhdenvertaisen kohtelun ja asiakkaiden erityiset tilanteet kaikilla toiminnan tasoilla.

Osana hanketta selvitetään ikääntyville seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille suunnattujen erikoistuneiden palveluyksiköiden tarvetta ja tarkoituksenmukaisuutta Suomessa.

Valtavirtaistamisen edistäminen edellyttää aina vahvaa tiedollista pohjaa. Kansallista tilannetta kartoittaneissa Syrjintä Suomessa -raporteissa (Ihmisoikeusliitto 2006 ja 2008) on kiinnitetty erityistä huomiota tiedon katveeseen, joka Suomessa vallitsee seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden kansalaisten tilanteesta.² Projektissa on siksi kehitettävä tiedollisia resursseja ja levitettävä niitä pilottikokeiluihin nojaavan tiedotuksen ja koulutuksen kautta. Tiedotusta ja koulutusta kehitetään yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa vanhustyön toimijoiden kanssa, jotta se puhuttelisi aidosti mahdollisimman laajaa joukkoa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia.

Hanke soveltuu erinomaisesti osaksi Raha-automaattiyhdistyksen Ikääntyvän hyvä arki -ohjelmakokonaisuutta ja se voidaan liittää osaksi ohjelmaa ohjelman valmistelu- ja käynnistysvaiheessa. Hankkeen käynnistäminen jo vuonna 2012 eli ennen varsinaisen ohjelmakauden alkua varmistaa, että ohjelman käynnistyessä on jo olemassa kotimaista tietoa sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuden ja ikääntymisen yhteydestä palveluissa. Siten Ikääntyvän hyvä arki -ohjelmaan saadaan alusta asti systemaattisesti ja läpäisyperiaatteella mukaan sukupuolen moninaisuuteen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvä yhdenvertaisuus ja siihen liittyvä tiedontuotanto ja osaamisen levittäminen.

² Myös työministeriön vuonna 2006 toteuttamassa syrjintää koskevan tiedon karttumista ja syrjinnän seurantaan Suomessa kartoittaneessa EU-hankkeessa, Making Equality Reality with Adequate Data, todettiin, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjinnästä ei kerry lähes lainkaan tietoa viranomaistoiminnassa, mukaan lukien sosiaali- ja terveyspalvelut.

Projektin aihe on sopusoinnussa Ikäihmisten palvelujen laatusuosituksessa (STM 2008) mainittujen palvelujen kehittämistä ohjaavien arvojen ja eettisten periaatteiden kanssa ja konkretisoi laatusuosituskeskustelun lähtökohtia.

Pitkällä tähtäimellä Suomessa tulisi luoda sosiaali- ja terveystalouteen kattava strategia seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuden huomioon ottamiseksi niin ammattilaisten koulutuksessa kuin palvelujen järjestämisessä. Tämä edellyttää myös vastuiden määrittelyä niin kunta- kuin ministeriötasolla, vaikkapa hltb-vastuuhenkilöiden nimeämistä sairaanhoitopiiriin eri yksiköihin tai kunnan sosiaaliviraston eri yksiköihin.

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen erityiskysymyksiä ikääntyessä

Hoivavastuusuhteiden kannalta erityistä seksuaalivähemmistöihin kuuluvissa on se, että homoseksuaaleilla on keskimäärin vähemmän lapsia kuin muulla väestöllä. Vakaiden ja kestävien parisuhteiden solmiminen on heille ollut vaikeata sosiaalisista ja kulttuurisista syistä. Parisuhteen rekisteröimismahdollisuus ja siihen liittyvä uusi ilmapiiiri on todentunut Suomessa vasta vuodesta 2002 alkaen. RAY:n rahoittamassa sateenkaariperhetyön projektissa (Seta 2006–2008) toteutetussa kyselytutkimuksessa kävi ilmi, että vaikka seksuaalivähemmistöjen perheellistyminen vaikuttaa olevan kasvussa, se pääasiassa koskee tällä hetkellä naisia enemmän kuin miehiä. Homoseksuaalisuuteen liitetty negatiivinen leima on niin ikään voinut aiheuttaa perheeseen ja sukuun liittyvien suhteiden rakoilua ja katkeamista. Sukupuolivähemmistöillä taas perhesuhteet saattavat usein kriisiytyä ja katketa, joten ikääntyessään näihin ryhmiin kuuluvien henkilöiden mahdollisuus hoivaan tätä kautta on keskimäärin heikompi.

Ikääntyvien kohdalla on havaittavissa selkeitä sukupolvieroja näissä vähemmistöissä: 2000-luvun alkupuolella ikääntyneet seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ovat tulleet aikuisiksi tilanteessa, jossa heidän elämänvalintoihinsa ja itseymmärrykseensä on vaikuttanut vahvasti homoseksuaalisuuden kriminalisointi (poistui rikoslaista 1971). Vastaavasti transsukupuolisten mahdollisuudet riittävään käypään hoitoon ovat alkaneet toteutua vasta viime vuosina. Itsestään selvästi ja helposti omaksuttu avoin elämäntapa näyttäisi olevan tyypillisempää nuoremmille sukupolville, mikä asettaa erityisen haasteen ikääntyneiden kohtaamiselle palvelujärjestelmässä.

Sukupuoli- sekä seksuaalivähemmistöihin kuulumiseen liittyy syrjäytymisriskejä, jotka kuitenkin vaihtelevat ryhmissä ja myös yksilöittäin, sillä syrjäytymisriski on yleensä usean tekijän summa. Suomalaisesta työelämän tutkimus- ja kehittämishankkeen (Equal-hanke, Helsingin yliopisto/ sosiologian laitos 2002–2005) ansiosta tiedetään, että näiden vähemmistöjen kohdalla tulee esiin haasteina työllistyvyyden ongelmia sekä työelämässä koettua syrjintää, joka haittaa työelämäänsä integroitumista ja saattaa johtaa myös varhaiseen eläköitymiseen. Työelämäänsä integroitumisen ongelmat ovat luonnollisesti yhteydessä taloudelliseen tilanteeseen eläkeiässä.

Eräs ulottuvuus palvelujen yhdenvertaisuutta on henkilön kaikkien lähisuhteiden tunnistaminen ja kunnioittaminen. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla ihmisillä on kokemuksia siitä, että kun heidän omat ikääntyneet vanhempansa ovat joutuneet laitoshoitoon, henkilökunta on kohdellut vanhuksen sukulaisia epäasiallisesti, esimerkiksi

sulkenut pois hoitoneuvotteluista syrjivin perusteluin. Tässäkin mielessä se, että sosiaali- ja terveysalan ja vanhuspalvelujen työntekijöiden tietoisuus ja ymmärrys seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta kasvaisi kautta linjan, on merkityksellistä laajemmalle joukolle ihmisiä kuin niille ikääntyneille tai ikääntyville, jotka itse kuuluvat seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön.

Suomesta puuttuu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä koskevaa, kattavaa tutkimusta mielenterveyden riskeistä. Useissa muissa maissa toteutettu tutkimus antaa viitteitä siitä, että masennus on yleisempi näissä ryhmissä kuin väestössä keskimäärin. Masennus on Suomessa yleinen riski sellaisten vanhusten kohdalla, joilla on sosiaalista eristymistä. Tämän tiedon pohjalta voidaan olettaa, että sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluvien kohdalla riski voi olla erityisen kohonnut, ja siksi juuri näiden henkilöiden sosiaalista eristymistä sekä palvelujärjestelmän ulkopuolelle jäämistä tulisi pyrkiä erityisin toimin ehkäisemään.

Erityisesti transsukupuolisilla henkilöillä on usein negatiivisia kokemuksia terveydenhoitojärjestelmästä ja siitä johtuvaa palvelujen käyttämisen välttämistä, mikä muodostaa ylimääräisen riskin terveydelle ja hyvinvoinnille.

Mummolaakso ry:n ja Suomen Karhut Fin-Bears ry -järjestöjen vuonna 2007 tekemät jäsenkyselyt osoittivat kahtalaista suuntaa. Toisaalta ryhmissä esiintyy pelkoja ja huolia vanhenemiseen liittyen, mutta toisaalta positiivisina odotuksina kyselyissä tuli esiin myös merkkejä yhteisöllisestä vastuusta, valmiudesta toimia vapaaehtoistyössä ja vertaistuen tarjoamiseen motivaatiota.

Kohderyhmät

Projektin kohderyhminä ovat

1. Vanhuspalvelujen tarjoajat ja näissä palveluissa työskentelevät ammattilaiset
2. Sosiaali- ja terveysalan ammatteihin opiskelevat
3. Välillisesti ikääntyvien asumis- ja palveluympäristöjen muut käyttäjät
4. Ikääntyvät seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat henkilöt ja heidän läheisensä

Sidosryhmät ja yhteistyö

Hankkeessa tiedotus- ja koulutus -yhteistyökumppaneina ovat Vanhustyön keskusliitto ry, valtakunnallinen yhdistys Mummolaakso ry (ikäntyvien lesbo- ja bi-naisten edustaja), valtakunnallinen yhdistys Suomen Karhut - Fin-Bears ry (ikäntyvien homo- ja bimiesten edustaja), valtakunnallinen transvestiittiyhdistys Dreamwear Club ry, valtakunnallinen transihmisten yhdistys Trasek ry sekä valtakunnallinen hiv-positiivisten yhdistys Positiiviset ry.³

Lisäksi tehdään yhteistyötä Setan jäsenjärjestöjen sosiaalityöntekijöiden, Setan jäsenjärjestöjen ikääntyvien miesten ja naisten ryhmien kanssa sekä Setan yhteistyöverkostoon kuuluvien hlbt-sensitiivisten sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kanssa.

³ Yhteistyökumppanuudet vahvistettu, yhteyshenkilöt: VTKL toiminnanjohtaja Pirkko Karjalainen, Mummolaakso pj. Minna Hirvonen; Fin-Bears Georg Pimenoff, Dreamwear Club pj Minna-Maaria Lax, Trasek ry pj Antti Karanki, Positiiviset ry järjestöpäällikkö Sini Pasanen.

Hankkeessa rakennetaan uusia yhteistyösuhteita vanhustyötä tekeviin organisaatioihin. Tavoitteena on saada yhteistyökumppanivanhainkoteja tai vanhusten palvelutaloja sekä pääkaupunkiseudulta (useita) että muualta Suomesta (vähintään yksi). Hankkeessa toteutetaan kokeilu henkilöstön täydennyskoulutuksesta. Hanketta vahvistetaan hakemalla myös ammattioppilaitosyhteistyötahoja.

Projektin ohjausryhmään kutsutaan edustaja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta Ikääntyminen ja palvelut -ryhmästä sekä Folkhälsanilta, jonka edustajan kautta voidaan saada tietoa jo toteutuneista vähemmistöjä vanhustyössä koskevista hankkeista, erityisesti koulutushankkeista. Alan verkostoistumisosaamista ja kokemusta vanhustyön kehittämisestä myös vähemmistönäkökulmasta tarjoutuu yhteistyöstä Vanhustyön keskusliiton kanssa, joka on muun muassa perustanut ikääntyvien maahanmuuttajien parissa tehtävää työtä varten IkäMaMu-verkoston.

Åbo Akademi on Seta ry:n tietojen mukaan hakemassa Suomen Akatemialta rahoitusta ikääntymisen tutkimushankkeeseen, jossa moninaisuusnäkökulma on vahvasti mukana. Tutkimushanke alkaisi vuonna 2012. Mikäli tutkimushanke toteutuu, kyseisen hankkeen kanssa tehdään yhteistyötä ja hankkeen tuottamaa tutkimustietoa hyödynnetään.

Osallistaminen

On tärkeää osallistaa ikääntyvää seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvaa väestöä hankkeeseen, jotta heidän oma äänensä pääsee kuuluviin ja jotta he kokevat hankkeen tuotokset lähestyttäväksi. Osallistamiseen käytetään nk. aivoriihikeskusteluja, joihin kutsutaan edustajat eri vähemmistöryhmistä (ikäntyvät lesbo- ja binaiset, ikääntyvät homo- ja bimiehet sekä eri sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ikääntyvät). Hankkeessa pyritään erityisesti tavoittamaan sekä Trasek ry:n ja Dreamwear Club ry:n kautta että niin kutsutulla lumipallomenetelmällä ikääntyviä transihmisiä heidän osallistamiseksi, sillä sukupuolivähemmistöillä ei ole toistaiseksi olemassa vastaavaa selkeästi ikääntyville suunnattua järjestö- ja ryhmätoimintaa kuin seksuaalivähemmistöillä.

Keskeinen osa toimintaympäristöä muodostuu koko ikääntyvästä väestönosasta. Erityisesti asumispalveluissa tällä on suuri merkitys. On tärkeää, että oppimateriaaleissa on myös materiaalia, jota henkilökunta voi käyttää asumispalveluissa muiden asukkaiden kanssa moninaisuudesta keskustelemiseen (esim. yleistajuinen, moninaisuutta käsittelevä opetus-dvd, jossa on mukana seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvia ikääntyneitä henkilöitä kertomassa näkemyksistään ja elämästään).

Toimintamuodot ja resurssit

Hanketta suunniteltaessa on otettu mallia Setan aiemmin toteuttamista, hyvin onnistuneista kolmivuotisista hankkeista: Solmuista silmuiksi (RAY 2002–2004), Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret Pohjois-Suomessa (OPM 2003–2004) ja Sateenkaariperhetyön projekti (RAY 2006–2008).

Mikäli hanke tulee myöhemmin osaksi RAY:n Ikääntyvän hyvä arki -ohjelmaa, hankesuunnitelmaa voidaan muokata ohjelman kokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukaiseksi. Tässä vaiheessa (keväällä 2011) Ikääntyvän hyvä arki -ohjelmasta on olemassa vasta niukasti tietoa, joten ohjelmaa ei ole voitu ottaa yksityiskohtaisesti huomioon hankesuunnitelmassa.

Hankkeen keskeiset toimintamuodot ovat:

1. Tiedon kokoaminen ikääntyvien seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen erityistarpeista ja vanhuspalvelujen tarjoajien tietämyksestä aiheesta (selvitykset 1. toimintavuonna)
2. Yhteistyöverkoston luominen vanhustyön kentälle
3. Ammatillisen täydennyskoulutuksen kehittäminen ja tarjoaminen vanhustyössä toimiville, sisältäen koulutusmoduulit seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta ja opetusmateriaalia
4. Yhteistyö oppilaitosten (sosiaali- ja terveysalan oppilaitokset ja ammattikorkeakoulut) kanssa ikääntyvän k. o. väestönosan kysymyksiä sisältävän oppimateriaalin mukaan ottamiseksi koulutussisältöihin. Yhteistyötä myös opiskelijajärjestöjen kanssa.
5. Hankkeen loppuraportin pohjalta työstettävä tiivis loppuasiakirja, jossa on toimenpidesuosituksia eri tahoille valtavirtaistamisen takaamiseksi. Loppuasiakirja julkaistaan ainakin pienpainatteena ja Setan nettisivuilla. (viimeinen toimintavuosi)
6. Verkkosivuille materiaalia ikääntyvien ja ammattilaisten käyttöön vapaasti käytettäväksi

Hankkeen resurssit:

1. Projektityöntekijä, joka tekee selvitys- ja kartoitustyön, koordinoi projektin verkottumista muihin organisaatioihin, suunnittelee ja toteuttaa koulutustoimintaa yhdessä oppilaitosten ja kanssa sekä julkaisee aiheesta artikkeleita ammattijulkaisuissa. Projektin työntekijän työskentelee osana työyhteisössä Seta ry:n tiloissa Helsingissä.
2. Ohjausryhmä, johon osallistuu yhteistyötahojen edustajia. Ohjausryhmä ohjaa ja suuntaa projektin toteuttamista sekä toimii työntekijän tiedollisena, taidollisena ja verkostollisena tukena.
3. Setan koulutussuunnittelijan asiantuntemus on käytössä antamassa tukea projektin koulutuksen sisältöjen, menetelmien ja organisoinnin suunnittelulle. Myös Transtukupisteen asiantuntemus ja verkostot ovat hyödyksi toteutukselle.
4. Seta ry tarjoaa projektin hallinnointiin liittyvät keskeiset tukipalvelut hankkeen käyttöön.
5. Hankkeen taustatahojen olemassa olevat ja uudet, projektin aikana syntyvät verkostot.
6. Setan tiedottajan (palkataan vuonna 2012) asiantuntemus on käytössä hankkeen tiedotuksessa ja tulosten levittämisessä. Tiedotuksessa tehdään myös yhteistyötä Vanhustyön keskusliiton ja muiden yhteistyökumppanien kanssa.
7. Hankkeessa voi toimia myös oppilaitosharjoittelijoita, jotka tukevat projektityöntekijää toteuttamalla rajattuja tehtäviä hankkeessa.
8. Tarvittaessa voidaan tilata joitakin selkeärajaisia osakokonaisuuksia, esim. verkkosivut tai loppujulkaisun taitto palkkioperustaisena työtehtävänä tai ostopalveluna.

Talousarvio

Kulut	2 012	2 013	2 014	Yhteensä
Henkilöstökulut sivukuluineen	42 500	46 000	46 500	135 000
Palkkiot sivukuluineen	3 500	7 750	9 200	20 450
Audiovisuaalinen oppimateriaali		15 000	15 000	30 000
Toimintakulut (mm. tietokone, puhelin, puhelinkulut, kahden seminaarin järjestäminen, matka- ja majoituskulut, kirjallisuus)	19 500	25 000	25 500	70 000
Yhteensä	65 500	93 750	96 200	255 450
Tuotot				
RAYn hankeavustus	67 500	89 000	90 000	246 500
Muut kohdennetut avustukset	1 500	2 000	2 000	5 500
Yhteensä	69 000	91 000	92 000	252 000

Päärahoitusta haetaan Raha-automaattiyhdistykseltä. Lisäksi haetaan dvd:n tuottamiseen lisätukea Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskukselta (AVEK) ja sen ruotsiksi tekstittämiseen tukea ruotsinkielisiltä säätiöiltä.

Projektin tuotokset

Projekti tuottaa:

1. Tietoa

- lisääntynyttä, julkaistua tietoa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen vanhuudesta ja näiden ryhmien tarpeista (mm. kartoitusraportti julkaistuna, artikkelit, toimenpide-ehdotukset sisältävä loppuraportti julkaistuna) ja sen myötä aiheelle heräämistä suomalaisessa vanhustyön kentässä

2. Koulutusta ja konsultaatiota

- vanhustyön ammattilaisille ja palveluntuottajille
- sosiaali- ja terveystalaa opiskeleville
- alan viranomaisille

3. Koulutusmoduuleja seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta ja ikääntymisestä

- ammattilaisille ja ammattiin opiskeleville

4. Oppimateriaalia

- oppimateriaalia, jota voi käyttää oppilaitoksissa (selvitysten ja niistä kirjoitettujen artikkelien muodossa)

- yleistajuisen audiovisuaalisen oppimateriaalin (dvd), jota voidaan käyttää myös keskustelumateriaalina vanhainkotien asukkaiden parissa

5. Yhteistyöverkoston

- seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt & ikä -kysymyksiin perehtyneen järjestöjen, palveluntuottajien ja ammattilaisten verkoston

6. Uutta osaamista

- ikään liittyvien erityistarpeiden ja moniperustaisen syrjinnän ehkäisemisen kysymyksiin liittyvää osaamista Setassa ja sen jäsenjärjestöissä
- sisällöllistä osaamista Setassa, joten Seta voi paremmin nostaa aiheesta yhteiskunnallista keskustelua ja osallistua vanhuuspoliittiseen vaikuttamistyöhön jatkossa edistääkseen valtavirtaistamista.

Aikataulu

Toimintavuosi 1

Hankesuunnitelman ja aikataulun tarkentaminen yhteistyökumppanien kanssa

Kartoitusraportti nykytilanteesta

Uusi, päivitetty painos Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt, vanheneminen ja palvelutarpeet -tutkimusraportista (Seta-julkaisut 20, 2011)

Yhteistyökumppanien etsiminen vanhuspalvelujen tuottajista koulutusmateriaalin ja koulutusten pilotointia varten

Aloitusseminaari

Aivoriihikeskustelut

Verkostojen luominen

Koulutusmoduulien suunnittelu käynnistyy yhteistyössä palveluntuottajien kanssa (pilottityyppinen toiminta yhteistyövanhainkotien kanssa)

Vuoden jälkipuoliskolla käynnistetään täydennyskoulutus ja aloitetaan koulutusyhteistyö ammattioppilaitosten kanssa (tarjotaan koulutuksia)

Tietoa hankkeesta Setan verkkosivuilla

Toimintavuosi 2

Dvd:n tuottaminen aloitetaan, sisältöä suunnitellaan yhteistyökumppanien kanssa

Kirjallisen oppimateriaalin tuottaminen (artikkeleina tai verkkojulkaisuina)

Koulutusyhteistyö

Vaikuttaminen alan oppilaitosten oppimateriaaleihin

Koulutusmoduulien ja materiaalien testaaminen

Lisämateriaalia verkkosivuille

Toimintavuosi 3

Koulutusyhteistyö ja sen arviointi

Koulutusmoduulit valmistuvat

Dvd valmistuu ja julkistetaan

Vahvistetaan verkostoja
 Arviointiseminaari
 Loppuraportti
 Loppujulkaisu, jossa toimenpide-ehdotuksia eri toimijatahoille vanhustyön kentällä ja vähemmistötyön kentällä

Seuranta ja arviointi

Hankkeen arviointi toteutetaan itsearviointina, johon osallistuu ohjausryhmä sekä yhteistyökumppaneiden edustajia. Arvioinnissa seurataan hankesuunnitelmaan kirjattujen tuotosten ja tavoitteiden toteutumista.

Seta ry:n pääsihteeri toimii projektityöntekijän esimiehenä ja Setan hallitus seuraa hankkeen etenemistä. Työntekijä toteuttaa jatkuvaa itsearviointia muun muassa projektityöpäiväkirjaa käyttäen.

Hankkeen lopussa järjestetään verkostoille arviointiseminaari, jossa arvioidaan hankkeen vaikuttavuutta ja merkitystä ja työstetään yhteistyössä toimintaohjeita, jotka sisältyvät loppuraportin pohjalta tehtävään tiiviiseen loppujulkaisuun.

Levittäminen

Hankkeen tuotosten ja tulosten levittämisessä ja valtavirtaistamisessa hyödynnetään Setan ammatillista koulustoimintaa, hankkeessa luotua yhteistyöverkostoa ja hankkeen tuotoksena julkaistua kirjallisuutta sekä dvd:tä. Luodut koulutusmoduulit säilyvät Setan koulustoiminnan materiaalina ja soveltuvin osin yhteistyöoppilaitosten käytössä. Seta ry vastaa koulutusmoduulin ja oppimateriaalin edelleen levittämisestä hankkeen jälkeen ja jatkaa vaikuttamistyötä ammatillisten oppilaitosten opetussuunnitelmiin ja oppimateriaaliin.

Hankkeen tausta

Setassa järjestettiin sen jäsenjärjestön Suomen Karhut - Fin-Bears ry:n aloitteesta marraskuussa 2007 vanhuuspoliittinen tapaaminen, johon kutsuttiin Mummolaakso ry, Fin-Bears ja Seta-säätiö. Kokouksessa kuultiin ennakkotietoja jäsenjärjestöjen jäsenkyselyistä liittyen ikääntyvien palveluiden tarpeeseen. kokouksen tuloksena Setan vuoden 2008 toimintasuunnitelmaan sisällytettiin ikäihmisten kysymysten selvittäminen.

Toukokuussa 2008 järjestettiin Setassa laajempi asiantuntijakokous, vanhuuspoliittinen tapaaminen 2. Kokouksessa olivat läsnä Mummolaakson, Karhujen, Vanhustyön keskusliiton ja Senioritalosäätiön edustajat sekä tutkijoita Helsingin yliopistosta (VTT Jukka Lehtonen) ja Åbo Akademiasta (FL Sari Irni). Tapaamisessa todettiin yhteisesti, että hankkeelle olisi suuri tarve toisaalta tiedon katveen, toisaalta vanhustyön kehittämisen näkökulmasta.

Seta ry yhteistyökumppaneineen haki RAY:ltä rahoitusta vastaavalle hankkeelle vuonna 2008, jolloin rahoitusta ei myönnetty. Sen jälkeen Seta on itse yhteistyössä Suomen Karhut

ry:n ja Mummolaakso ry:n kanssa tuottanut Seta-säätiön taloudellisella tuella julkaisun Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt, vanheneminen ja palveluntarpeet. Raportin julkistamistilaisuus sai runsaasti julkisuutta ja raportti on herättänyt koko kevään ajan paljon kiinnostusta. Sen painos (150 kpl) on jaettu lähes loppuun. Julkaisu on saatavilla Seta ry:n nettisivuilla.

Vuosien 2009-2010 aikana Seta teetti Seta-säätiön tuella tutkijoilla Sari Irni ja Jan Wickman katsauksen ulkomaiseen sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä ja ikääntymistä koskevaan tutkimukseen. Katsaus Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt, vanheneminen ja palveluntarpeet painettiin vuoden 2010 lopulla ja julkistettiin vuoden 2011 alussa. Julkaisun painos on jaettu lähes loppuun ja se löytyy Setan verkkosivuilta sähköisessä muodossa.

Keväällä 2011 Positiiviset ry järjesti kaksi pyöreän pöydän keskustelutilaisuutta aiheesta Ikääntyminen, hiv ja seksuaalinen suuntautuminen. Seta ry osallistui näihin keskusteluihin, joissa käsiteltiin ikääntyvien hiv-positiivisten erityistarpeita ylipäättään sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien hiv-positiivisten erityistä syrjäytymisriskiä.

Hankehakemuksen liitteet:

- Seta ry:n säännöt
- Seta ry:n tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2010
- Tilintarkastuskertomus ja tilintarkastajien lausunto vuodelta 2010
- Julkaisu Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt, vanheneminen ja palveluntarpeet